

אני

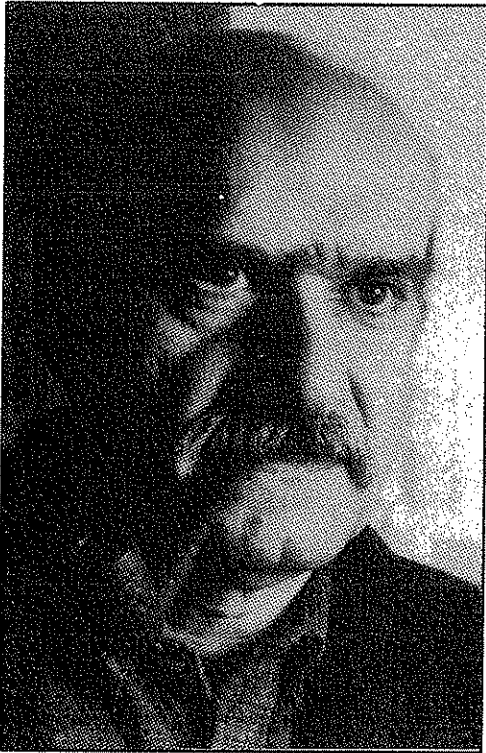
יהודי ערבי

ראיון עם שמעון בלס
תקוה לוי

- כיצד הינך מסביר את התמיכה הרחבה שזכה לה סאדם בקרב בני עמו במלחמת המפרץ?

כדי להסביר זאת, צריך להבין את היחסים המורכבים בין המזרח למערב בכלל. מצד אחד, הערבי נמשך אל הטכנולוגיה והתרבות המערבית ומשיכה זו לו לאמץ ולקבל את הדברים מן המוכן, ומצד שני, בשל השוני הרב, למזרח הוא יחס של דחיה כלפי המערב. מה גם שהמערב סימל בעיני הערבי את השלטון הקולוניאליסטי ששלט בו; קיים גם מימד שלישי בצד הקבלה והדחייה, והוא ההיצמדות אל המורשת התרבותית, אשר מפצה את המזרח על רגשי הנחיתות שיש למול המערב. כל הדברים הללו יוצרים סיטואציה או מצב נפשי שבו כל מנהיג שמוכיח עצמו כחזק וככזה שיכול להחזיר לערבים את הכבוד האבוד, יתקבל באהדה. אף אחד לא יכול להגיד שהיו כאלה שתמכו אישית בסדאם, ובודאי לא האופוזיציה העירקית שראתה בסדאם שליט אכזרי; אבל אפילו זה ששונא שנאת מוות את סדאם חושב שהגיע הזמן להוריד את האף לאמריקאים ולישראל. זה, לא קרה; היתה

הסופר שמעון בלס מדבר על זהותם היהודית-ערבית של ישראלים יוצאי ארצות ערב בישראל - שהנהגתה הפוליטית המזרח אירופית - מסרבת עדיין להכיר בכך שעתידינו מותנה במידה רבה במיב היחסים שנופתח עם ארצות האזור. היהודי-המזרחי מסתיר את אהבתו לכל מה שמאפיין את התרבות הערבית, כדי שלא יזהו אותו כמי שאוהב את התרבות של האויב. הדיון אינו על זהותם התרבותית של ישראלים יוצאי ארצות-ערב, אלא מעורר שאלה מהותית על עתידה של ישראל, האם הסכסוך עם ארצות האזור אינו בחלקו הגדול תוצאה של סידובה של ישראל לקבל תרבותית את האזור.

רמי אברהמי

שמעון בלס:
רק כאן בארץ יצרו
את המוסכמה
שערבני שווה אויב,
אני מגיד את
עצמי כיהודי ערבי,
לי אין בעיה עם
זה, הדו כל
התרבות שלי היא
תרבות ערבית.
ליהודי צרפתי או
אנגלי אין בעיה
להגדיר עצמו
כיהודי צרפתי או
אנגלי וליהודים
שבאו מארצות
האיסלאם צריכה
להיות בעיה?

מפלה כפולה - אמריקה הביסה את עירק והם נשארו עם אותו שליט אכזר, אמנם מובס, אבל עדיין שליט.

ומעבר לזה, לעירק היו אינטרסים כלכליים בכיבוש כווית - השליטה בבורות הנפט. לא נוכל להתעלם גם מההיסטוריה; העירקים בכווית חלק אינטגרלי של עירק - זוהי עובדה היסטורית שהבריטים גזלו את כווית מעירק ונתנו אותה למספר שייכים ערביים. סדאם חשב שיש לו עוצמה שתוכל להתרועע את האמריקאים, ולדעתו, עד היום האחרון הוא לא האמין שהאמריקאים יילחמו נגדו.

- כיצד הינך רואה את המעורבות האמריקאית באיזור?

ברור שמה שהנחה את האמריקאים זה לא זכויות העמים, אלא הנפט. האמריקאים גימדו את סדאם ועכשיו הם יתנו לו כל מה שירצה - גזים, טכנולוגיה מתקדמת זה משחק ציני. האמריקאים מעוניינים בשלטון יציב בעירק וסדאם הוא שלטון יציב, משום שהוא מדכא כל פעילות אופוזיציונית. מה האמריקאים צריכים את העם הכורדי - שירצה, מספיק להם עם הפלסטינים בישראל. ההתנהגות האמריקאית כלפי הכורדים היא נפשעת. במשחק הציני הזה, סדאם עוד יהיה בן הברית הטוב ביותר של האמריקאים.

מה לדעתך מידת הכוח וההשפעה האמריקאית באיזור?

לארה"ב יש כוח גדול שאינו נובע רק ממדיניותה ומכוחה הצבאי, אלא גם מחולשת בריה"מ, שנעלמה מהזירה הבינ"ל. האמריקאים

מחויבותה של ארה"ב למשטרים ערביים בעלי השפעה, כמו מצרים, סוריה, ערב-הסעודית. רק אם המדינות הערביות ישכילו ללחוץ על ארה"ב לפתור את הבעיה הפלסטינית, יהיה סיכוי שהאמריקאים יזיזו את ישראל מעמדתה הנוקשה כלפי הפלסטינים.

- אם אש"ף היה עומד לצד מדינות הקואליציה, האם זה היה מאיץ את פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני?

אש"ף עשה טעות חמורה, אמנם לא כל אש"ף התייצב לצד סדאם, אבל ההנהגה שלו כן. יש להניח שנקיטת עמדה הפוכה מצד אש"ף היתה מאיצה את התהליך, שום דבר לא משנה את העובדה שיש כאן עם כבוש לפי כל הנורמות המקובלות על החלטות האו"ם (242 ו-338), שחוזרים עליהן כמו תפילה והן קובעות שישראל צריכה לסגת מן השטחים הכבושים.

בזמן מלחמת המפרץ רואיינו בתקשורת הישראלית יהודים-עירקים רבים. האומה כולה התמוגגה למשמע הקללות שקללו את עירק והעצות שניתנו לבוש כיצד לחסל את עירק לגמרי. הדברים שנאמרו על-ידם היו כה בוטים שהולידו את הבדיחה סדאם הפציץ את רמת-גן שיש בה ריכוז גדול של עירקים, משום שנעלב מההתבטאויות של תושביה. כיצד אתה מסביר מגמה זו של התקשורת הישראלית, מה מניע לדעתך יוצאי עירק בישראל לומר את הדברים האלה?

הדברים האלה מאוד מרגיזים אותי. מגמת התקשורת הישראלית היתה ליצור דעת קהל עויינת כלפי עירק והמשטר בעירק, ומצד שני, לעורר אהדה לאמריקאים שפוצצו ושרפו בעיניו, אלה ששיתפו פעולה עם המגמה הזו, הם אנשים אומללים. הם חושבים שהדרך

אפשר לעשות שלום עם סוריה בלי שנותר על הרמה וברור ששום מדינה ערבית לא תסכים להסדר שלום עם ישראל מבלי שישראל תיסוג

סדאם ודאי שאינו היסלר, הוא סתם שליט אכזר שכמוהו יש הרבה גם בעולם הנוצרי. לייחס זאת לאופי של העם העירקי, זוהי גישה גזענית כלפי הערבים אונחנו עדים גם למעשים האכזריים שעושים החיילים שלנו, אז אל נהיה שופטי המוסר של העולם.

מן השטחים. לכן, נקודת המוצא לפתרון חייבת להעמיד את הבעיה הפלסטינית במרכז ומתוך הפתרון של הבעיה הזו, להסתעף להסדר שלום עם מדינות ערב. אנו לא רואים שינויים בעמדת ממשלת ישראל. הנה רק אתמול הוקמה התנחלות חדשה ("רבבה") וזוהי בעצם תשובתה של ישראל לבייקר - אל תתערב יותר מדי גם בריה"מ שוב מאוד פאסיבית. לבריה"מ יש עדיין הכוח להפעיל לחץ על ישראל, היא יכולה להציב תנאי לישראל: אם לא תיסוג מהשטחים, אנחנו מפסיקים את העלייה. אבל בריה"מ כל-כך זקוקה לתמיכה האמריקאית שכל עוד אינה מקבלת אור ירוק מארה"ב להפעיל לחץ על ישראל - היא תשא פאסיבית.

אני לא מאמין שישראל תיסוג מן השטחים בלי לחץ בינלאומי, ובמיוחד מצד ארה"ב. בעקבות מלחמת המפרץ התחזקה שליטת האמריקאים באיזור ושליטתם תגברה את

לא היו מעיזים לעשות מלחמת המפרץ אילוא לרוסים היה כוח. לרוסים יש ברית-הגנה עם עירק. מבחינה אסטרטגית בריה"מ קרובה לעירק, אבל הרוסים עמדו מהצד מתוך חולשה והאמריקאים ניצלו זאת. בנוסף, מדינות ערב תלויות עכשיו יותר ויותר באמריקאים בשל ההחלטות של בריה"מ.

הסדר החדש שמדברים עליו עכשיו זה סדר אמריקאי

- האם התייצבותן של חלק ממדינות ערב לצד מדינות הקואליציה (כמו ערב-הסעודית וסוריה) תביא לדעתך להסדרים מדיניים עם ישראל?

אני מקווה שיהיו הסדרים מדיניים בין ישראל ומדינות ערב, אבל קיימת הבעיה הפלסטינית, וכמה שמנסים לגמדה ולדבר על הסדר כללי עם כל העולם הערבי, היא צפה ועולה. אני לא תולה תקוות בגישה הזו, כיוון שתמיד תעלה שאלת השטחים הכבושים. אי

1991

אכזרית, וכאן בארץ ההנהגה הפוליטית שבאה מאירופה, דגלה ודיוגלת בתפיסה הזו ומכאן היחס השלילי כלפי המזרח. המזרח אינו רק נחות, אלא גם אויב וכאן נעוצה הדילמה של היהודי המזרחי.

היהודי-המזרחי מסתיר את אהבתו לכל מה שמאפיין את התרבות הערבית, הדבר נעשה במחותרת, כשנכנס שכן אשכנזי הוא ממחר לכבות את הדין בערבית, כדי שלא יזהו אותו עם אחד שאוהב את התרבות של האויב. רק כאן בארץ יצרו את המוסכמה שערבי שווה אויב. אני מגדיר את עצמי בכל הזדמנות כיהודי-ערבי; לי אין בעיה עם זה, הרי כל התרבות שלי היא תרבות ערבית, למה ליהודי צרפתי או אנגלי אין בעיה להגדיר עצמו כיהודי צרפתי אחר וליהודים שבאו מארצות האיסלאם יש? הרי מה זו עירק, האם

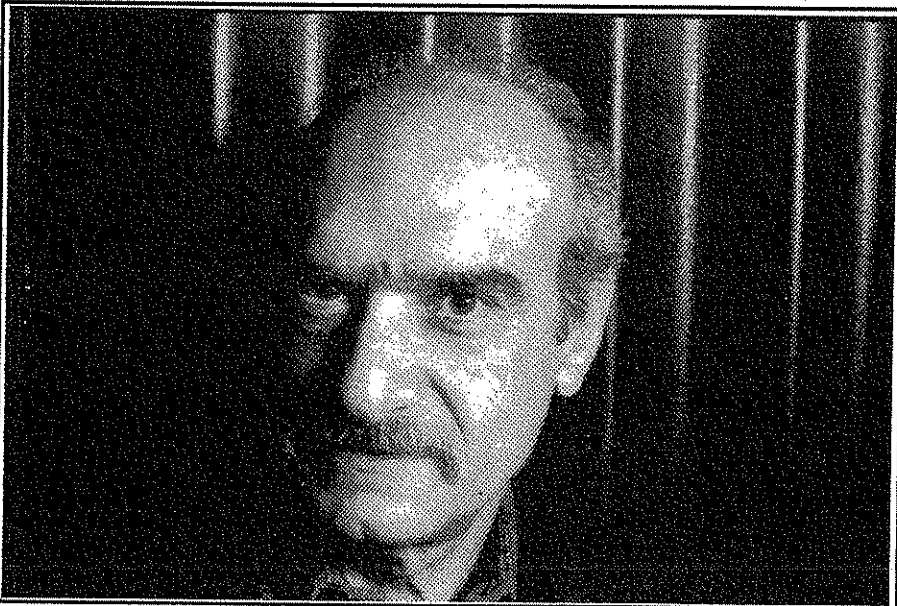
של זמרים עירקים. האם המעשים הללו מהווים סימפטום לתופעה עמוקה יותר?

אני רואה בדברים הללו תגובה אימפולסיבית של אנשים הרוצים להביע את ההזדהות שלהם עם הכלל. זוהי בוודאי לא תגובה של אנשים בוגרים. לא נראה לי שיהיה לזה המשך. מה יהיה? יחדלו לשמוע את המוזיקה הזו? הרי הם אוהבים אותה. זה אקט שלילי המעיד על המצב הטרגי בו הם נמצאים. טרגי במשמעות הקלאסית של המילה; המקור הוא במשגה - המטרה של אדם לקבל הכרה הינה טובה אולם, הדרך שלו להתקבלות פסולה.

הצד השני לא משנה את דעתו עליו, אדרבא, הוא רואה בו אדם שמוכן לוותר על זהותו בכדי להידמות לו ואז הוא נחות בעיניו כפליים.

הקלה ביותר להתקבל בחברה הישראלית היא להסתגל לנורמות המקובלות. קיימת הנורמה האנטי-ערבית ובכללה הנורמה האנטי-עירקית, כפי שבאה לידי ביטוי בזמן מלחמת המפרץ. היהודים העירקים, שדיברו נגד עירק באמצעי התקשורת, עשו זאת כדי להתקבל על ידי הסביבה. בכך הם חיצו את הנורמה האנטי-עירקית, כביכול מתוך נסיון החיים שלהם עם העירקים. זוהי דוגמה קלאסית להתנהגות של מיעוט בתוך רוב.

אני חושב שהעירקים בארץ נמצאים במצב טרגי. הם שונים מכל העליות שבאו מארצות ערב, בכך שהם הגיעו לארץ עם תרבות ערבית שורשית והם הוכיחו את הידע שלהם והקשר שלהם לתרבות הערבית בכל המימסד הישראלי - בתקשורת העדכנית בארץ, במימשל הצבאי ובמשרד החינוך. אבל, למרות שעברו כבר 40 שנה, הם גילו ולא ניסו לפתח

דר' שמעון בלס נולד ב-1930 בבגדד, עלה ב-1951 לישראל. מרצה בחוג לספרות ערבית באוניברסיטת חיפה. טרם רומנים וסיפורים קצרים. ספרו האחרון "זמא אחר" יצא לאור לפני חודשים ספורים בחוצות זמורה-ביתן. גבור הספר הוא יהודי שהתאסלם בשנות ה-30, מספר את זכרונותיו ומתעד את הקורות אותם, בימים של מסע רדיפות נרחב בעירק נגד יסודות אומוזיוניזם מקרב תומכי המהפכה האיראנית. בדומן זה, הכתוב בגוף ראשון נבחנת סוגיית הזהות וההשתייכות משלוש זוויות שונות על רקע תקופה בת למעלה מיובל שנים, עתירת תהמונות וקונצונים פוליטיים. הדרך בה בחר הגיבור להמנות מן תבולות הקהילתית ולחשימע במסגרת הכללית, עמדה בסתירה לדרכם של שני ירדיו מעין הולדתו; אסעד היהודי וקאסם המוסלמי. קורותיהם של שני ירדיו אלה, המצטלבים בקורותיו של המספר, מעמידים את מוטיב השייכות במבחן המציאות הקשה.

היא לא עוד ארץ ערבית? להגיד עירקי זה עוד בסדר, אבל לומר ערבי - זה מזהה אותך אוטומטית עם האויב.

אנחנו כבר 40 שנה בארץ ועדיין לא הצליחה לקום אלטרנטיבה שלנו למדינה הציונית-אשכנזית. אני לא מדבר אפילו על משהו אנטי-מימסדי, או על גוף שיוזכר אך ורק ממזרחים; אני מדבר על תנועה של אנשים שחושבים שישראל צריכה להשתלב באיזור מכל הבחינות. זה לא אומר שנתחיל לדבר כאן ערבית במקום עברית, אלא שנקיים קשרים תרבותיים, כלכליים ומדיניים עם השכנים שלנו ונבנה את עתידנו כחלק אינטגרלי מהאזור ולא כמדינה הנמצאת בעימות איתו. ■

- את סדאם הישוו להיטלר, אולם התרבות הגרמנית היתה ונשארה מופת, לעומת זאת, על סדאם דיברו כמייצג של האופי הערבי, וזה מוביל אותי לשאלה כיצד באה לידי ביטוי במלחמת המפרץ תפיסת המערב את המזרח?

ההתנהגות האמריקאית כלפי הכורדים היא נפשעת. באשחק הציני הזה, סדאם עוד יהיה בן הברית הטוב ביותר של האמריקאים.

סדאם וראי אינו היטלר, הוא סתם שליט אכזר שכמוהו יש הרבה גם בעולם הנוצרי. חסרים שליטים כמוהו באמריקה הלטינית? לכן לייחס זאת לאופי של העירקי, זוהי גישה גזענית כלפי הערבים. בכל העמים יש אכזריות ובכללם העם העירקי. אנחנו עדים גם למעשים האכזריים שעושים החיילים שלנו, אז נהיה שופטי המוסר של העולם. המערב תופש את המזרח כנחות; את האיסלאם כדת

גישה-תפיסה ומחשבה חדשה ביחסינו עם המדינות השכנות הם מילאו תפקידים כשליחי הרשות ולא יותר. קיבלו על עצמם את הזהות ש"נודבה" להם על-ידי המימסד האשכנזי וכך - על-פי תפיסתם - קיבלו הכשר להתקבלות בחברה. אבל הם חיו וחיים חיים כפולים; בבית דיברו ושמעו ערבית, התברחו על

האשכנזים, היתה להם אפילו ביקורת על המשטר, אבל בצאתם מן הבית הם ניסו להסתגל למודל, והמודל הוא אשכנזי. בספרי החדש "והוא אחר" אני מטפל בעניין ההתקבלות וההסתגלות לחברה.

- יום כניעתו של סדאם לתכתיבי בוש חל בפורים. אמה שלי עברה בתחנה המרכזית בת"א וראתה אנשים רומסים ברגליהם קלטות